

US 83/09 Immaterielle rettigheter (IPR)

(ePhortesak 2009/3124)

Saken gjelder:

Universitetet i Stavanger sitt bidrag til å få en felles rettighetspolitikk for Norges universiteter.

Så vel universitetene som Forskningsrådet profesjonaliserer seg nå på håndtering av immaterielle verdier. Forskningsrådets midler er sentrale i samarbeidsprosjekter mellom næringsliv og forskningsinstitusjoner. Forskningsrådet vedtok våren 2008 prinsipper for rådets rettighetspolitikk. Disse prinsippene understreker at det er et mål at resultatene skal komme samfunnet til nytte og at resultatene skal publiseres, beskyttes og utnyttes. Forskningsrådet legger som hovedregel opp til at det er opp til partene å avtale hvordan eiendoms- og utnyttelsesretten skal fordeles og forvaltes.

Universitets- og høyskoleinstitusjonene har et selvstendig ansvar for å utforme en rettighetspolitikk og praksis som passer til institusjonenes egenart. I forslag til vedtak blir universitetsdirektøren bedt om å få på plass rutiner/prosedyrer på de omtalte områder innen rettighetspolitikken i tråd med vedlagte "Felles rettighetspolitikk for Norges universiteter", men tilpasset vår institusjon.

Forskningsrådets vedtatte rettighetspolitikk (vedtatt i hovedstyret 24.4.08) er harmonisert med og understøtter universitetenes IPR-policy.

Forslag til vedtak:

1. Styret slutter seg til "Felles rettighetspolitikk for Norges universiteter", med unntak av faglitterære publikasjoner.
2. Styret ber universitetsdirektøren om at det utarbeides en egen sak om rettighetspolitikken knyttet til faglitterære publikasjoner når det foreligger et bedre beslutningsgrunnlag.
3. Styret ber universitetsdirektøren om å få på plass rutiner/prosedyrer på de omtalte områder innen rettighetspolitikken.

Stavanger 02.09.2009

Per Ramvi

universitetsdirektør

Vedlegg:

1. Felles rettighetspolitikk for Norges universiteter
2. Forskningsrådets rettighetspolitikk

US 83/09 Immaterielle rettigheter (IPR)

(2009/3124)

Dokumenter i saken:

3. Felles rettighetspolitikk for Norges universiteter
4. Forskningsrådets rettighetspolitikk

Bakgrunn

I de senere år har det vært et sterkere fokus, så vel i Norge som internasjonalt, på at offentlig finansierte forskningsresultater skal komme samfunnet til nytte gjennom åpenhet og formidling og gjennom god håndtering av eierskap og kommersialisering. I Norge er det gjort lovendringer, og det er opprettet kommersialiseringsenheter ved de fleste universitetene, såkalte Technology Transfer Offices (TTO).

Lærerunntaket ble fjernet fra arbeidstakeroppfinnelsesloven ved en endring som trådte i kraft fra 1. januar 2003. Dette innebærer at også universitet eller høyskole kan kreve retten til patenterbare oppfinnelser helt eller delvis overført til seg, jf. § 4.

Hensikten med lovendringen var å øke den næringsmessige utnyttelse av de oppfinnelser som har sitt utspring i forskning ved universiteter og høyskoler, uten å true institusjonenes tradisjonelle hovedoppgaver - fri forskning og høyere utdanning. Videre ble prinsippet om akademisk frihet lovfestet ved en endring i universitets- og høyskoleloven som trådte i kraft fra 1. januar 2008. Loven § 1-5 sjette ledd slår fast at universiteter og høyskoler skal sørge for åpenhet om resultater fra forskning eller faglig eller kunstnerisk utviklingsarbeid. Den som er ansatt i stilling hvor forskning eller faglig eller kunstnerisk utviklingsarbeid inngår i arbeidsoppgavene, har rett og plikt til å offentliggjøre resultater av arbeidet. Det relevante forskningsgrunnlaget skal stilles til rådighet i overensstemmelse med god skikk på fagområdet. Institusjonens styre kan samtykke til utsatt offentliggjøring når legitime hensyn tilsier det, men det kan ikke avtales eller fastsettes varige begrensninger i retten til å offentliggjøre resultater utover det som følger av lov eller i medhold av lov.

Innledning

Så vel universitetene som Norges forskningsråd profesjonaliserer seg nå på håndtering av immaterielle verdier. Forskningsrådets midler er sentrale i samarbeidsprosjekter mellom næringsliv og forskningsinstitusjoner. Forskningsrådet vedtok våren 2008 prinsipper for rådets rettighetspolitikk. Disse prinsippene understreker at det er et mål at resultatene skal komme samfunnet til nytte og at resultatene skal publiseres, beskyttes og utnyttes. Forskningsrådet legger som hovedregel opp til at det er opp til partene å avtale hvordan eiendoms- og utnyttelsesretten skal fordeles og forvaltes.

Universitets- og høyskoleinstitusjonene har et selvstendig ansvar for å utforme en rettighetspolitikk og praksis som passer til institusjonenes egenart. I forslag til vedtak blir universitetsdirektøren bedt om å få på plass rutiner/prosedyrer på de omtalte områder innen rettighetspolitikken i tråd med vedlagte ”Felles rettighetspolitikk for Norges universiteter”, men tilpasset vår institusjon.

Kompetansen ved institusjonene har økt ved at det har blitt opprettet Technology Transfer Offices. Universitetene har dessuten tatt initiativ til å utforme prinsipper for en felles rettighetspolitikk, se vedlegg.

Kunnskapsdepartementet ba derfor i brev av 10.5.2007 Norges forskningsråd koordinere arbeidet med utformingen av en felles rettighetspolitikk for universitetene. På grunnlag av Forskningsrådets brev av 16.5.2007 til universitetene ble det oppnevnt en arbeidsgruppe¹ med deltagere fra UiB, UiO, NTNU, UiT, UiS og UMB med mandat å lage en felles IPR strategi som skal utgjøre ”et minimumsgrunnlag for tilnærmet lik opptreden mot eksterne samarbeidspartnere og oppdragsgivere både nasjonalt og internasjonalt. Videre skal det skape felles plattform for tilnærmet lik behandling av og like vilkår for ansatte ved alle universitetene”.

Arbeidsgruppen¹ fremla sitt forslag til retningslinjer for Forskningsrådet i oktober 2007. Forskningsrådet presenterte forslaget til ”Felles rettighetspolitikk for Norges universiteter” for rektor/universitetsdirektørmøtet i november 2007. Retningslinjene er ment å skulle utgjøre ”grunnstammen” i det enkelte universitets egen IPR-politikk.

Rektor/universitetsdirektørmøtet tok forslaget til orientering samtidig som det ble oppfordret til at arbeidsgruppen jobbet videre med å bygge ut og detaljere retningslinjene. Arbeidsgruppens arbeid har vært forsøkt koordinert med Forskningsrådets arbeid.

Det er viktig at universitetenes og Forskningsrådets holdninger til IPR-spørsmål er samkjørte og at f. eks. Forskningsrådets standardkontrakter reflekterer universitetenes lovpålagte oppgaver. Prosessen rundt Forskningsrådets IPR-policy har vært omfattende og tidkrevende, og dette har påvirket arbeidet med å videreutvikle de foreslåtte nasjonale retningslinjene for universitetene.

Forskningsrådets rettighetspolitikk

Forskningsrådets arbeid med ny rettighetspolitikk har involvert alle Forskningsrådets brukergrupper – de ulike forskningsinstitusjonene så vel som næringslivsaktører. Ulike synspunkter har vært debattert og utvekslet både i tilrettelagte møter og i mediene. Et overordnet mål har vært å komme i mål med en rettighetspolitikk som tilrettelegger for en ”vinn-vinn” situasjon og oppfattes som balansert av de ulike interessegruppene.

I møtet 24.4.08 ga Forskningsrådets hovedstyre sin generelle tilslutning til forslaget om rettighetspolitikk for håndtering av immaterielle rettigheter, jfr. vedlegg. Det slås bl.a. fast at rettighetene til prosjekterresultatene i utgangspunktet skal tilfalle den virksomhet hvor de(n) som har skapt resultatene er tilsatt. I samarbeidsprosjekter vil det være opp til partene å avtale hvordan eiendoms- og utnyttelsesretten skal fordeles og forvaltes.

¹) Arbeidsgruppen har bestått av:

- jur. seniorrådgiver Yngve Foss, UiO
- jur. seniorrådgiver Morten Øien, NTNU
- forsknings- og studiedirektør Ingrid Bergslid Salvesen, UiT
- seniorrådgiver Colin Murphy, UMB
- underdirektør Kristel Skorge, UiS
- underdirektør Inger Gjesdahl, UiB

Forslaget til nasjonal rettighetspolitikk

Forslaget til felles rettighetspolitikk for universitetene er ikke ment å være et reglement eller et uttømmende juridisk dokument. Arbeidsgruppens mandat var å fremme forslag til noen omforente grunnprinsipper som skal være med på å sikre en felles nasjonal håndtering av IPR-spørsmål. De viktigste spørsmålene knytter seg til:

- hvem skal omfattes av rettighetspolitikken
- hvilke resultater skal omfattes
- eiendomsrett/utnyttelsesrett
- full overdragelse vs lisensiering /salg
- publisering
- idehavers tilbakefallsrett
- inntektsfordeling
- tilsatte med flere arbeidsgivere
- interessekonflikter (eks. tilsatte med egne foretak)

Rettighetspolitikken bygger på grunnprinsippet om at resultater som er skapt eller blitt til ved universitetene eller frembrakt helt eller delvis med universitetenes ressurser, er universitetets eiendom så langt dette ikke er eller vil komme i konflikt med andres rettigheter. Dette prinsippet er sentralt for at universitetene skal kunne forvalte sitt ansvar for egen kunnskapsproduksjon som grunnlag for forskning og forskningssamarbeid, samt for utdanning og formidling.

Rettighetspolitikken legger til rette for at universitetene skal kunne ta ansvar for at resultater skapt med finansiering fra offentlige midler skal komme samfunnet til nytte igjennom bredest mulig kommersiell utnyttelse.

I den praktiske utøvelsen av eierskapet åpnes det for en fleksibilitet som gjør at universitetene kan tilpasse avtalene til den konkrete samarbeidssituasjonen. Retningslinjene går langt i å sikre samfunnets interesser, men overstyres av den vitenskapelige ansattes lovmessige rett til å publisere sine resultater.

Standard kontraktsvilkår for Norges forskningsråd- (NFR) og EU-finansierte prosjekter går lenger enn lovgivningen idet kontraktene fastslår at alle forskningsresultater, herunder rettigheter knyttet til disse, eies av universitetet.

I den praktiske utøvelsen av eierskapet åpnes det for en fleksibilitet som gjør at universitetene kan tilpasse avtalene til den konkrete samarbeidssituasjonen. I forslaget til felles rettighetspolitikk er dette uttrykt slik:

”Alle rettigheter til resultater som universitetene eier forblir som hovedregel ved universitetene. Universitetene kan i intet tilfelle gi avkall på sin rett til utnyttelse av resultatene til undervisnings- og forskningsformål.

Universitetene vil etter avtale kunne gi en tredjepart lisens til utnyttelse av universitetenes resultater, herunder næringsmessig utnyttelse, innenfor den enkelte tredjeparts nærings- og virksomhetsområde. Lisensavtalen bør inneholde bestemmelser om tredjeparts plikt til aktiv utnyttelse av lisensen.

I enkeltilfelle kan rettigheter til utnyttelse av resultater overdras til tredjepart på kommersielle vilkår, betinget av at universitetene samtidig beholder sin rett til

utnyttelse av resultatene til undervisnings- og forskningsformål og til næringsmessig utnyttelse utenfor den enkelte bedrifts nærings- og virksomhetsområde.

Universitetene kan i intet tilfelle gi avkall på sin rett til utnyttelse av resultatene til undervisnings- og forskningsformål.”

I Norge er det flere eksempler på at videreutviklingen av en oppfinnelse innenfor ett bruksområde har stagnert fordi bedriften som eide rettighetene hadde et annet forretningsfokus. Det er også eksempler på at forskningsresultater er lagt i skuffen av forretningsmessige strategiske hensyn. At universitetene eier sin egen IP øker muligheten for at flere forskningsresultat blir foredlet til økt konkurransekraft hos de samarbeidende bedriftene gjennom lisensavtaler og effektiv teknologioverføring. Dess flere bedrifter som på denne måten får bruksrett til samme oppfinnelse eller teknologi, gjerne eksklusive rettigheter innenfor de ulike bedriftenes respektive forretningsområder, dess større nytteverdi for samfunnet vil forskningsresultatene gi.

Et viktig prinsipp har vært å stå fast på retten til fri publisering. Etter endringer i Universitets- og høyskoleloven om akademisk frihet fra 1.1.2008 vil retten til publisering være et ufravikelig krav. Universitetet vil ikke kunne akseptere varig hemmelighold av resultater frembrakt ved universiteter, og universitetet vil ikke kunne gå inn i samarbeidsprosjekter med bedrifter som måtte kreve dette. I enkelte situasjoner vil det være avgjørende for en bedrift at resultatene holdes hemmelig for ikke å ødelegge muligheten for kommersiell utnyttelse. Det vil som regel være tilstrekkelig med en midlertidig utsettelse av publisering for å ivareta dette hensynet, og det åpnes derfor for at partene kan avtale en slik utsettelse. Varigheten vil måtte avtales konkret i hvert enkelt tilfelle og vil variere som følge av ulike behov.

I forslaget til felles rettighetspolitikk omtales dette slik:

”Universitetene vil beskytte og ivareta de vitenskapelige tilsattes sedvanemessige og lovmessige adgang til selv å avgjøre om, og på hvilken måte, et vitenskapelig verk skal offentliggjøres. Det kan avtales en kortvarig utsettelse av publisering for å gi anledning til rettighets sikring.”

Universitetsdirektørens kommentarer

Universitetene er kommet ulikt langt når det gjelder etablering av interne retningslinjer for håndtering av immaterielle rettigheter. UiO er så langt det eneste universitet som har vedtatt en IPR-policy. Retningslinjene ble vedtatt alt i 2004 etter en omfattende behandling basert på en innstilling fra en bredt og faglig sammensatt prosjektgruppe og basert på felles universitetsspesifikke normer for hvordan vitenskapelige resultater fremskaffes og formidles. Arbeidsgruppens¹ forslag er i stor grad basert på UiO's retningslinjer og erfaringer, og UiO har derfor ikke hatt behov for å realitetsbehandle forslaget.

NTNU, UiT, UiB og UiA ga sin tilslutning til rettighetspolitikken h.h.v. 27.3.08, 8.5.08., 12.6.08 og 10.10.08. Ved UiB og UiA ble det i vedtaket gjort unntak for punktet *”faglitterære publikasjoner og annet forsknings- og undervisningsmateriale som er et resultat av den tilsattes arbeid ved universitetet eller av en nærmere angitt oppgave den tilsatte er pålagt i tjenesten”*

For di en eventuell regulering av rettighetene til kommersiell utnyttelse av faglitterære produkter berører alle institusjonene, og vekker så mye engasjement, er dette et punkt der sektoren absolutt har behov for en felles politikk. Universitetsdirektøren anbefaler derfor at styret unntar dette punktet i påvente av resultater fra UiO's arbeid på dette området. I UiO's gjeldende retningslinjer heter det

at; ”Faglitterære publikasjoner bør forfatteren som hovedregel disponere fritt”, men i lys av det arbeidet som er gjort gjennom utarbeiding” Felles rettighetspolitikk for Norges universiteter” har UiO satt i gang et arbeid på dette området.

Forskningsrådets vedtatte rettighetspolitikk (vedtatt i hovedstyret 24.4.08) er harmonisert med og understøtter universitetenes IPR-policy.

Selv om det kunne vært ønskelig at rettighetspolitikken hadde vært utformet med et større detaljerings- og presiseringsnivå, finner universitetsdirektøren på dette tidspunkt å kunne anbefale at UiS, med unntak av punktet nevnt over, gir den sin tilslutning.

Universitetsdirektøren understreker at det i seg selv er positivt at universitetene kan fronte en felles holdning til IPR, noe som vil kunne bidra til mer enhetlig og profesjonell samhandling mellom ansatte, ansatte og universitetet, universitetene seg i mellom og universitetene og næringslivet, både nasjonalt og internasjonalt.

TTO-funksjonen

UiS sin TTO-funksjon blir ivaretatt av Prekubator AS. Selskapet er opprettet for nevnte formål og hvor UiS er eier sammen med flere regionale forskningsenheter. Ved å utvikle et framtidig og nært samarbeid med Prekubator vil UiS legge forholdene godt til rette for ivaretagelse av de ansattes rettigheter vedrørende IPR og en effektiv forvaltning av IPR-rettighetene tilhørende UiS.

Gjennom [Prekubator](#) får den ansatte en profesjonell tilbakemelding på hvorvidt en oppfinnelse har kommersielle muligheter og hjelp til å finne nødvendig kapital.

Universitetsdirektøren legger frem følgende forslag til

Vedtak:

1. Styret slutter seg til ”Felles rettighetspolitikk for Norges universiteter”, med unntak av faglitterære publikasjoner.
2. Styret ber universitetsdirektøren om at det utarbeides en egen sak om rettighetspolitikken knyttet til faglitterære publikasjoner når det foreligger et bedre beslutningsgrunnlag.
3. Styret ber universitetsdirektøren om å få på plass rutiner/prosedyrer på de omtalte områder innen rettighetspolitikken.

Stavanger, 02.09.2009

Per Ramvi
universitetsdirektør

Halfdan Hagen
personaldirektør

Saksbehandler:
rådgiver Gunnar Baustad